

MİLLETLERARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA YASAĞI KAPSAMINDA RUSYA’NIN UKRAYNA’YA MÜDAHALESİ

Yağmur Ekim YILMAZ*

ÖZET

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi, tüm dünyada yankı uyandıran önemli bir gelişmedir. Rusya Devlet Başkanı Putin, temel olarak iki ana gerekçeye dayanarak, Ukrayna'ya müdahalede bulunmuştur. Bunlardan ilki, Birleşmiş Milletler Şartı m.51 uyarınca kolektif meşru müdafaa hakkının kullanıldığıdır. İkincisi ise Ukrayna'daki Rus nüfusun soykırıma varan ağır insan hakkı ihlalleri sebebiyle insancıl müdahaleye başvurulduğudur. Milletlerarası Hukuk'ta, kuvvet kullanma yasağı, Birleşmiş Milletler Şartı m.2/4'te temelini bulmaktadır. Kuvvet kullanma tekeliyse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne hasredilmiştir. Birleşmiş Milletler Şartı m.51'de tanımlanan bireysel yahut kolektif meşru müdafaa hakkı ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Birleşmiş Milletler Şartı Bölüm VII'ye göre alacağı kuvvet kullanma kararı bu yasağın istisnalarını oluşturmaktadır. Bu minvalde, Birleşmiş Milletler Şartı m.2/4'te tanımlanan kuvvet kullanma yasağı ve bu yasağın istisnaları çerçevesinde Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin Milletlerarası Hukuk'taki yerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler : Milletlerarası Hukuk, Hukuka Aykırı Davranış ve Yaptırım Hukuku, Ortadoğu Dahil Asya, Kuvvet Kullanma, Birleşmiş Milletler

RUSSIA'S INTERVENTION IN UKRAINE UNDER THE PROHIBITION ON THE USE OF FORCE IN INTERNATIONAL LAW

ABSTRACT

Russia's intervention in Ukraine is an important development that resonates all over the world. Russian President Putin intervened in Ukraine based on two main reasons: The first of these is the

---

* Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, yağmurekimyilmaz@gmail.com, 0000-0001-8484-3600

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 22 Ekim 2022

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 28 Aralık 2022

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 4 Ocak 2023

Araştırma Makalesi/Research Article

exercise of the right of collective self-defence in accordance with United Nations Charter Article 51. The second is that the Russian population in Ukraine resorted to humanitarian intervention due to gross violations of human rights, up to genocide. In international law, the prohibition of the use of force finds its basis in United Nations Treaty Article 2/4. The monopoly on the use of force has been attributed to the United Nations Security Council. The right of individual or collective self-defence defined in United Nations Treaty Article 51 and the decision of the United Nations Security Council (UNSC) to use force on Chapter VII of the United Nations Charter constitute exceptions to this prohibition. In this regard, the place of Russia's intervention in Ukraine in international law within the framework of the prohibition on the use of force defined in UN Charter Article 2/4 and the exceptions to this prohibition will be touched upon.

Keywords : International Law, Illegal Behaviour and the Enforcement of Law, Asia including Middle East, Use of Force, UN

1. GİRİŞ

Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini anlamak için iki ülkenin geçmişiyle birlikte bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu sebeple, Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilimi tırmandıran olayları gözlemlemek ve doğru okumak elzemdir. Rusya ve Ukrayna arasındaki tansiyonun yükselmesi, 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakından bugüne geçen süreçte hazırlanan zemine dayanmaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın sınır komşusu Ukrayna'nın dış ilişkilerindeki tutumunu kontrol etme ve Ukrayna'yı Batılı devletlerle yakınlaşmaktan alıkoyma çabaları, özellikle Rusya'nın Batılı devletlerle enerji alışverişini Ukrayna üzerinden sürdürmesi penceresinden değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Ancak, iki devlet arasındaki gerilimin hızla tırmanması ve bir silahlı saldırıyı sonuçlaması Ukrayna'nın NATO ile müzakerelere başlaması ve Rusya'nın Ukrayna Birleşmiş Milletler (BM), barış ve güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesi amaçlarıyla kurulmuş bir uluslararası örgüt olarak, devletler arasındaki uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözülmesini benimsemiş, üye devletlerine birbirlerinin toprak bütünlüğüne, siyasi egemenliğine saygı gösterme yükümlülüğü yüklemiş ve devletlerin egemen eşitliğini tanımıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında barışı koruma ve sürdürme misyonunu üstlenen BM bünyesindeki Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), barışın tehdit edildiğini veya bozulduğunu tespiti yetkili tek makam olarak kabul edilmiş, BMGK'yi oluşturan devletlerin veto hakkı olarak bilinen BM Şartı m.27 de tam olarak bu amaçla tanınmıştır. Zira, İkinci Dünya Savaşı'nın galibi olarak barış için birleşen kazanan devletlerin barışı sürdürme isteğine olan inanç BM Şartı'na yansımıştır. Rusya'nın BM üyesi olarak tüm üye devletler gibi uyuşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözüme ve BMGK ve diğer BM organları kapsamındaki oy haklarında da barışı koruma ve sürdürmeye yönelik bir anlayışla hareket etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bunun yanında BM Şartı m.2/4 ile üye devletlere yüklenen kuvvet kullanma yasağı kapsamında üye devletlerin toprak bütünlüklerinin ve siyasi bağımsızlıklarının başka bir üye devletçe

kuvvet kullanılarak bozulmasını da engellemektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya gerçekleştirdiği silahlı saldırının kuvvet kullanma yasağı temelinde incelenmesi, BM üyesi ve BMGK daimi üyesi olan Rusya'nın eylemlerinin milletlerarası hukuktaki karşılığının bulunması açısından gereklidir. Bu sebeple önce Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesine zemin hazırlayan tarihsel sürece değinilecek, sonrasında kuvvet kullanma yasağı doktrini kapsamında Rusya'nın Ukrayna'ya gerçekleştirdiği silahlı saldırının ne noktada değerlendirileceği incelenecek, son olarak da ilgili saldırının milletlerarası hukuktaki yeri tartışılacaktır.

1.1.Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesinin Gelişimi

Ukrayna'da Euromaidan protestoları ve Şubat 2014'te, Rusya yanlısı Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in görevden alınmasıyla sonuçlanan Haysiyet Devrimi'nin ardından, Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde Rus yanlısı huzursuzluk patlak vermiştir. Üniformasız Rus askerleri, Ukrayna'nın Kırım topraklarında stratejik mevzileri ve altyapıyı kontrol altına almış ve Kırım Parlamentosu'nu ele geçirmiştir. Rusya, Kırım'ın Rusya'ya katılmasıyla sonuçlanan tartışmalı bir referandum düzenlemiştir. Mart 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakını, ardından Nisan 2014'te Rusya destekli iki ayrılıkçı yarı devletin (Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti) kurulmasıyla başlayan Donbass'taki savaş izlemiştir (Vlasova, 2014; Ragozin, 2019).

Rus birlikleri çatışmaya dahil olmuştur. (Charap & Boston, 2022; Walker et al., 2014; Reuters, 2014). Eylül 2014 ve Şubat 2015'te imzalanan Minsk Anlaşmaları, savaşı durdurmak için bir tekliftir, ancak ateşkes girişimleri defalarca başarısız olmuştur (Al Jazeera, 2020). Rusya'nın rolü konusunda bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır: Ukrayna'daki krize siyasi çözüm bulmak amacıyla 2014 yılında Rusya, Ukrayna, Fransa ve Almanya'nın oluşturduğu Normandiya Formatı'nın üyelerinden Fransa, Almanya ve Ukrayna Minsk'i Rusya ve Ukrayna arasında bir anlaşma olarak görürken, Rusya Ukrayna'nın iki ayrılıkçı cumhuriyetle doğrudan müzakere etmesi gerektiğinde ısrar etmiştir. (Reuters, 2021; Kremlin, 2021)

2021'de Putin, Zelensky'den gelen üst düzey görüşmeler yapma tekliflerini reddetmiştir ve ardından Rus hükümeti, eski cumhurbaşkanı Dmitry Medvedev'in Ukrayna'nın ABD'nin "vassalı" olarak kalırken Rusya'nın Ukrayna ile anlaşmasının anlamsız olduğunu savunan bir makalesindeki görüşlerini teyit etmiştir (Davidoff, 2021). Analist Vladimir Socor, Putin'in 2014'te Kırım'ın ilhakından sonraki konuşmasının, fiili bir "Büyük Rusya İrredentizmi manifestosu" olduğunu savunmuştur (Michel & Strangio, 2015). Temmuz 2021'de Putin, "Ruslar ve Ukraynalıların Tarihsel Birliği Üzerine" başlıklı bir makale yayınlayarak, Rusların ve Ukrayna'daki krize siyasi çözüm bulmak amacıyla oluşturulan "Normandiya formatı" 2014 yılında; Rusya, Ukrayna, Fransa ve Almanya tarafından hayata geçirildi. Aynalıların "tek halk" olduğunu dile getirmiştir (Kremlin, 2021).

Amerikalı tarihçi Timothy Snyder, Putin'in fikirlerini emperyalizm olarak nitelendirmiştir (Snyder, 2022). İngiliz gazeteci Edward Lucas bunu “tarihsel revizyonizm” olarak tanımlamıştır (The Times, 2020). Diğer gözlemciler, Rus liderliğinin modern Ukrayna ve tarihi hakkında çarpık bir görüşe sahip olduğunu belirtmiştir (Roth, 2021).

Rus yetkililer, Ukrayna'yı, Rus düşmanlığı ile suçlamış, gerginliği kışkırtmışlardır. Ukrayna, aynı dönemde NATO ve AB'deki NATO üyesi olmayan müttefiklerden çok sayıda güvenlik talebinde bulunmuştur. Yorumcular ve Batılı yetkililer, bunları savaşı meşrulaştırma girişimleri olarak nitelendirmiştir. (NBC News, 2022; France 24, 2022) Putin, 9 Aralık 2021'de “Rus düşmanlığı, soykırıma doğru atılan ilk adımdır”, demiştir (Prokopenko, 2021).

Putin'in “Nazilikten arındırma” konusundaki iddiaları saçma olarak nitelendirilmiş ve Rusya'nın soykırım iddiaları, temelsiz olduğu için, geniş çapta reddedilmiştir (Stanley, 2022; BBC News, 2022). Putin, Ukrayna devletinin meşruiyetine meydan okumuş ve “Ukrayna'nın hiçbir zaman gerçek bir devlet olma geleneğine sahip olmadığını, Sovyet Rusya tarafından yaratılmış” olduğunu iddia etmiştir (Reuters, 2022; Arnold, 2020). Putin ayrıca Ukrayna toplumuna ve hükümetine neo-Nazizmin egemen olduğunu söylemiştir (Allen, 2022; Perrigo, 2022).

Ukrayna, Donbasss'taki Rus yanlısı ayrılıkçılar gibi, neo-Nazi bağlantılı Azak Taburu ve Sağ Sektör de dahil olmak üzere, aşırı sağcı bir cepheye sahip, ancak uzmanlar, Putin'in Ukrayna içindeki aşırı sağ grupların etkisini büyük ölçüde abartan söylemleri olduğunu; bununla birlikte Rus hükümeti içinde, orduda veya seçmenlerde bu ideolojinin yaygın bir destek bulmadığını ileri sürmüşlerdir (NBC News, 2022; Allen, 2022).

Rusya, ABD ve NATO'nun Ukrayna'nın NATO'ya katılmasını engelleyen hukuki olarak bağlayıcı bir düzenlemeye girmesini ve çok uluslu kuvvetleri NATO'nun Doğu Avrupa üye ülkelerinden çekmesini talep etmiştir (Tétrault & Balmforth, 2021). Rusya, NATO'nun “saldırgan bir çizgi” izlemesi halinde belirsiz bir askeri yanıt vermekle tehdit etmiştir (MacKinnon & Trichur, 2021). NATO, Ukrayna'nın katılma taleplerine isteksizce yanıt vermesine rağmen, bu yanıt anlaşmanın “açık kapı” politikasına aykırıdır (Coyer & Charles, 2022).

Tüm bu gelişmeler ışığında Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinde bütün soru işaretlerinin BM Şartı m.2/4 kapsamında öngörülen kuvvet kullanma yasağında toplandığı görülmektedir.

24 Şubat 2022'de müdahaleye başlayan Rusya adına Putin, “BM Şartı m.51 uyarınca kolektif meşru müdafaaya başvurduklarını” dile getirmiştir (Serbestiyet, çev. 2022). BM Şartı m.51 ise kuvvet kullanma yasağının istisnasını oluşturmaktadır. Bu nedenle önce kuvvet kullanma yasağının tarihçesinin ve anlamının, sonrasında da ilgili yasağa getirilen istisnaların etraflıca incelenmesi gerekmektedir.

2. KUVVET KULLANMA YASAĞININ TARİHÇESİ

2.1.BM Şartı Öncesi Kuvvet Kullanma

BM öncesinde 19. yüzyıla dek devletlerin kuvvet kullanmaları meşru ve doğal bir hak olarak görülmektedir. Devletler, birbirine karşı savaş açabilmekte özgür olup, bu devletlere içkin “doğal bir hak” olarak kabul edilmekteydi. Savaşın meşru olduğu bir dünya arenasında, bu “doğal hakkın” ilk kısıtlanması, 1907 Lahey Sözleşmeleri tarafından hayata geçirilmiştir. Bu sözleşme, esas itibarıyla savaş halini devletlerin doğal durumu olmaktan, başka bir deyişle barış durumuyla eşit olmaktan çıkarması ile bilinmektedir. Devletler, başka bir devletle ilişkilerinde barış durumunu yani diplomatik ilişkilerini ve ikili antlaşmalarını devam ettirmekte ve aynı anda bu devlete silahlı saldırıda bulunabilmekteydi, ancak III. Lahey Sözleşmesi ile “devletlere savaş durumlarını bildirim zorunluluğu getirilmiş, bununla birlikte savaş durumu barış durumundan ayrılarak, savaşa girilen devletlerle ilişkilerin kesilmesi, ikili antlaşmaların nihayete erdirilmesi” benimsenmiştir (Sur, 2021: 292). II. Lahey Sözleşmesi ile özdeşleşen Drago-Porter Doktrini de “bir devletin diğer bir devletin yurttaşına olan borcunu ödememesi halinde, vatandaşının alacağını tahsil amacıyla vatandaşına borçlu olan devlete karşı kuvvet kullanmasını yasaklamış”, ilgili devlet yurttaşına ait alacağın yerine getirilmesinin sağlanması için barışçıl bir yol olan tahkimi öngörmüş, ancak karşı devlet tahkime yahut tahkim sonucu verilen hükme karşı gelirse kuvvet kullanmaya başvurulmasına izin vermiştir (Yılmaz & Irk, 2015: 153).

Milletler Cemiyeti Misakı da kuvvet kullanmanın kısıtlanmasında önemli bir adımdır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında barış ortamının kurulması amacıyla oluşturulan Milletler Cemiyeti, kuvvet kullanmayı tamamıyla yasaklayan değil ancak kısıtlayan bir örgütlenme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine, devletler arası uyuşmazlıklarda barışçıl yöntemlere başvurulması Milletler Cemiyetince teşvik edilmeye çalışılmış ancak kesin bir dille uygulamaya kavuşturulamamıştır. Milletler Cemiyeti Misakı m.12, “devletler arası uyuşmazlıklarda tahkime gidilmesini, tahkimden sonuç alınmasını müteakip 3 ayda kuvvet kullanmayı yasaklamıştır” (Yılmaz & Irk, 2015, 153; Sur, 2021:293). Milletler Cemiyeti Misakı m.10, “üyelerin siyasi bağımsızlıklarını ve ülke bütünlüklerini” koruma altına almıştır.

1925 tarihli Locarno Şartı da Polonya, İngiltere, Çekoslovakya, Almanya, İtalya, Fransa, Belçika özelinde devletler arası sınır uyuşmazlıklarında barışçıl yöntemlerin benimsenmesini, sınırla ilgili anlaşmaya varılamaması halinde Milletler Cemiyeti’ne başvurulmasını hüküm altına almıştır (Akıñoğlu, 2012).

Briand-Kellogg Paketi, devletler arası uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü esas almakta, devletlerin kuvvet kullanımını siyasi bir seçenek olarak görmelerini engellemeyi amaçlamaktadır. Briand-Kellogg Paketi, ilgili maddelere ilişkin yaptırım öngörmekten uzak olsa da savaşı “tecavüz hali” saymakta, yalnızca “meşru müdafaa” kapsamında kalan kuvvet kullanımına izin vermektedir (Dilek, 2013: 159-160). Paket’in, kuvvet kullanımında savaşı yasaklaması, barışçıl çözümleri önermesi

ve yalnızca meşru müdafaa niteliğindeki kuvvet kullanımına izin vermesi, BM Şartı m.2/4¹'e zemin hazırlayan önemli bir sac ayağı olmuştur.

2.2.BM Şartı Sonrası Kuvvet Kullanma Yasağı

BM Şartı m.2/4, kuvvet kullanma yasağını hüküm altına alan en önemli Milletlerarası Hukuk dayanağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, “diğer bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı”, “BM’nin amaçları ile bağdaşmayan kuvvet kullanma yahut kuvvet kullanma tehdidi” yasaklanmıştır.

Kuvvet kullanma yasağı bir görüşe göre kuvvet kullanma yasağı BM Şartı ile öngörölmüş olmasının yanında bir “uluslararası teamül kuralı niteliğindedir” (Tosun, 2009: 97; Wood, 2013: 351). Aynı zamanda 1970 tarihli Uluslararası Hukukun İlkeleri Bildirgesi’nde de yerini bulan bir “Milletlerarası hukuk ilkesi”dir (Handerson, 2004: 105). Uluslararası Adalet Divanı da Nikaragua/ABD davasında “kuvvet kullanma yasağının uluslararası teamül hukuku kuralı olduğunu kabul etmiştir” (Gündüz, 2015: 156). Bilindiğı üzere, Milletlerarası Hukuk’un kaynakları açısından bakıldığında Milletlerarası Anlaşmalar yalnızca akit devletler için bağlayıcı iken, teamül hukuku kuralları anlaşmaya taraf olsun olmasın tüm devletleri bağlayıcı nitelik taşımaktadır.

Kuvvet kullanma yasağı bakımından, hâkim olan görüşe göre ‘kuvvet’ silahlı saldırı anlamına gelmektedir. Kuvvet kullanma yasağının, savaş kavramından daha geniş olmak üzere silahlı saldırıları kapsamayı istenmiştir. Bunun sebebi ise devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek, ilgili silahlı çatışmayı savaş olarak nitelemekten kaçınacakları düşüncesidir. Özellikle BM’nin İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan acı deneyimlerden sonra dünya barışını sağlamak amacıyla kurulduğu düşünüldüğünde, devletler arasında “savaşa varmayan kuvvet kullanmaların” da önüne geçilmek istendiğı görölmektedir (Beyoğlu, 2018: 41-42). BM Şartı m.2/1 tarafından güvence altına alınan ülkelerin egemen eşitliği ilkesinin de bir uygulaması olarak, ülkenin kendi egemen toprakları üzerinde siyaseten bağımsız tek hâkim olmasının kuvvet kullanma yasağı ile korunduğı da söylenebilecektir. Ancak, “ekonomik yaptırımlar uygulama, ticari alanda boykot etme gibi ekonomik yahut siyasi baskıların” kuvvet kullanma kapsamında değerlendirilmeyeceğı, buradaki kuvvetten şiddetin anlaşılması gerektiğı öğretisi ve BM tarafından kabul görmektedir (Acer & Kaya, 2021: 371; Gündüz, 2015: 144). Karşı görüşe göre ise, BM Şartı m.2/4’ün özelliklerini taşımayan kuvvet kullanmalar da yasaklanmıştır. Bu minvalde, Korfu Boğazı Davası’nda da İngiltere BM Şartı m.2/4’e uygun olarak güç kullandığını, Arnavutluk topraklarına İngiliz gemileri lehine kanıt toplamak için “mayın tarama gemisi” gönderdiğini, Arnavutluk’un toprak bütünlüğünü yahut siyasi bağımsızlığını zedelediğini

---

¹ BM Şartı m.2/4 “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”

veya BM Şartı'nın amaçları ile bağdaşmayan bir kuvvet kullanmaya başvurmadığını savunmuştur. Ancak Uluslararası Adalet Divanı, ülkelerin egemen eşitliği prensibine dayanarak İngiltere'nin kuvvet kullanımının BM Şartı'nın koruduğu bu prensibe aykırı olduğuna içtihat etmiştir (Gray, 2013: 2-3). Uluslararası Adalet Divanı'nın Korfu Boğazı Davası'ndaki bu tutumu, "UAD'nın BM Şartı m.2/4'ün dar yorumlanmasını reddettiğine" gerekçe gösterilmektedir (Shi, 2018: 4-5).

Bununla birlikte, BM Şartı m.2/4'ten de anlaşılacağı üzere ülkelerin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını tehdit eden kuvvet kullanmalar yasaklandığı gibi, "BM Şartı'nın amaçlarına aykırı düşen kuvvet kullanmalar ülkelerin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını tehdit etmeseler de kuvvet kullanma yasağına tabi olacaklardır" (Gündüz, 2015: 144).

Aynı zamanda, BM Şartı m.2/4'ün devletler arasındaki kuvvet kullanmaları yasakladığı, ancak devletin kendi ülkesindeki "iç karışıklık, ayaklanma veya teröre" karşı kuvvet kullanmasının bu kapsama girmediği de ifade edilmektedir (Sur, 2021: 293).

BM Şartı m.2/4'ün antlaşma nın diğer maddeleri ile birlikte okunması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Kuvvet kullanma yasağının istisnası, BM Şartı m.51'de öngörülen meşru müdafadır.

2.3.Kuvvet Kullanma Yasağının İlk İstisnası: BM Şartı m.51 Uyarınca Meşru Müdafaa Hakkının Kullanılması

BM Şartı'nca akit devletlerine tanınan meşru müdafaa hakkı, esasında, yukarıda belirtildiği üzere, temelini Briand-Kellogg Paketi'nden almaktadır. Devletlerin uyuşmazlıklarını savaş yoluyla çözmelerinin yasaklanması önemli bir mihenk taşı olmuştur. Ancak, devletler silahlı kuvvet bulundurmaya devam etmekte, bu ise devletlerin diğer bir devletin silahlı saldırısına uğrama riskini beraberinde getirmektedir. BM Şartı m.51'de, "BM'ye üye devletlerden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkını kullanabileceği, meşru müdafanın BMGK'ne bildirileceği ve meşru müdafaa kapsamında devletlerin kuvvet kullanımının BMGK'nin barış ve güvenlik için her an hareket etme yetki ve görevine halel getirmeyeceği" hüküm altına alınmıştır.

Meşru müdafaa çerçevesinde kuvvet kullanmanın BM Şartı m.2/4'ün istisnasını oluşturması için, ilgili maddeden de anlaşılacağı üzere, bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Öncelikle, üye devlet, "silahlı bir saldırı" ile karşı karşıya kalmalıdır. Meşru müdafaa, "silahlı saldırıyla orantılı ve onu defedecek şekilde yani saldırı önceki duruma geri dönmek maksadıyla sınırlı biçimde, pek yakın ve kesin tehlike halinde" uygulanmalıdır (Sur, 2021: 294-295). Meşru müdafanın sayılan özelliklerinden gereklilik, orantılılık, saldırıyı defedecek biçimde ve sınırdan olma, BM Şartı m.51'de açıkça öngörülmemiştir. Ancak bu niteliklerin "Uluslararası Adalet Divanı içtihatlarınca şekillendiği

ve uluslararası teamül hukuku kuralı haline geldiği” ifade edilmektedir (Shi, 2018: 12). Meşru müdafanın “Uluslararası İnsancıl Hukuk kuralları çerçevesinde ve silahlı saldırı gerçekleştiğinde, başka bir anlatımla silahlı saldırıyı defetmek aciliyeti içerisinde yapılması” gerekmektedir (Dojas, 2016: 167).

Meşru müdafaa, ancak diğer bir devletten gelen silahlı saldırı niteliğindeki eyleme karşı mümkündür. Uluslararası Adalet Divanı, Nikaragua Davası’nda da “silahlı saldırı niteliğinde olmayan ve devletin iç karışıklığına sebep olan örgütlere silah yardımı yapılmasının silahlı saldırı anlamına gelmeyeceğini” ifade etmiştir (Akıçoğlu, 2012). Bunun yanında Nikaragua Davası’nda, silahlı saldırının bir devletle özdeşleştirilmesi gerekliliği de içtihat edilmiştir. “Terörist gruplar yahut küçük silahlı birliklerin eylemleri, diğer bir devletle ilişkilendirilebiliyorsa ve devletin silahlı kuvvetlerince yapılan silahlı saldırıya özdeş ağırlıktaysa silahlı saldırı olarak kabul edilecektir” (Nicaragua vs. USA pp.195, akt. Gündüz, 2015: 157).

2.4.Önleyici Meşru Müdafaa

Önleyici meşru müdafaa, özellikle “yakın bir tehlike içermeyen ancak potansiyel olarak tehlikeli olan silahlı saldırılara karşı” gündeme getirilmektedir (Sur, 2021: 294-295). Özellikle zaman bakımından meşru müdafanın diğer devletin silahlı saldırısından sonra ortaya çıkması aranmakta, silahlı saldırı gerçekleşmeden önce ve bunu önleyecek biçimde meşru müdafaa hakkının kullanımı ise öğretide ciddi biçimde tartışılmaktadır (Dojas, 2016: 159-160).

Bakıldığında, BM Şartı m.51’in öngörüldüğü zaman, İkinci Dünya Savaşı sonrasına rast gelmektedir. Bu sebeple, devletlerin siyasi bağımsızlıkları ve toprak bütünlükleri için en büyük tehdit devletlerin egemenliğinde bulunan konvansiyonel silahlı kuvvetlerce gerçekleştirilecek silahlı saldırı olarak kabul edilmektedir. Devletler arası uyumsuzlukların çözümünde savaşa başvurmanın yaygınlığı ve kuvvet kullanmanın ancak BM Şartı m.2/4 ile tam anlamıyla yasaklanması, bunun yanında BM Şartı kaleme alındığı dönemde en üstün silahlı kuvvet unsurlarının devletin elinde bulunması ve devletin ülkesindeki silahlı kuvvete egemen olması, BM Şartı m.51’deki meşru müdafaa çerçevesini oluşturmuştur.

Günümüze gelindiğinde, ulusötesi terör örgütlerinin devletlerin silahlı kuvvet gücünden daha üstün silahlara sahip olduğu, kimi örneklerde birçok devletten askeri anlamda daha güçlü olduğu bilinmektedir. Bir başka ifadeyle, BM Şartı m.51’i hazırlayan çerçevenin çok ötesinde bir gerçeklik mevcuttur.

Bununla birlikte, teorik olarak, sadece silahlı saldırı meydana geldiğinde devletlerin meşru müdafaa hakkının doğması, kullanıldıklarında geri dönülemez hasarlar meydana getiren kitle imha silahları ve nükleer silahlar söz konusu olduğunda, savunma ve daha önemlisi ulusun korunması

ihtiyacını karşılamak konusunda yetersiz kalmaktadır. Şüphesiz Şart, kaleme alındığı dönemin silah teknolojileri düşünülerek hazırlanmıştır. Günümüzde kitle imha silahlarının neden olabileceği tehdit karşısında Şart sınırlı bir savunma imkânı sunmaktadır. Potansiyel nükleer saldırının gerçekleşmesi halinde, bir ülke bitkilerine varıncaya dek yok olmakta, saldırıya uğrayan devletin, nükleer saldırıyı defedecek şekilde bir saldırıda bulunması imkân dahilinde olamamaktadır. Ancak, BM Şartı m.51 yalnızca bir silahlı saldırının mevcudiyeti halinde meşru müdafaaya izin vermektedir. Bunu doğrulayan bir görüşe göre de “meşru müdafaa doğal bir haktır; ancak, somut ve mevcut bir silahlı saldırının var olması durumunda gündeme gelebilecektir” (Shi, 2018: 7). Bu görüş ise öğretilerde, BM Şartı m. 51 ile “devletlere gerçek anlamda silahlı saldırı gerçekleşene dek hareketsiz kalma ve hiçbir eyleme geçmemenin söylenmesinin tatmin edici bir seçenek olmadığı” gerekçesiyle eleştirilmektedir (Frank, 1970: 821-822).

Caroline Olayı da, Milletlerarası Hukuk'ta meşru müdafaanın sınırlarının dar yorumlanması gerektiğine ve önleyici meşru müdafaaya varacak şekilde geniş yorumlanamayacağına işaret etmiştir. Olayda, bir Amerikan gemisi olan Caroline, Kanada'da gerçekleşen İngiltere karşıtı ayaklanmaya silah yardımı taşımaktadır. İngiltere, bu gemiye bir Amerikan limanında saldırarak, kundaklamış ve gemideki askerleri öldürmüştür. Görüldüğü üzere, Caroline Olayında, Caroline gemisinin İngiliz gemisine karşı bir silahlı saldırıda bulunması söz konusu değildir. Ancak gemi, İngiltere karşıtlarına teçhizat tedarikinde bulunmaktadır. Tahkime taşınan bu olayda, hakem, İngiltere açısından meşru müdafaanın şartlarının gerçekleşmediğini, somut bir silahlı saldırının mevcut olmadığını, meşru müdafaanın ancak tehdit meydana geldiği zamanda, tehdidi defetmeye yönelik olarak, tehditten başka türlü korunma imkânı bulunmadığı halde uygulanabileceğini ifade etmiştir. Caroline içtihadına göre, tehdit, “ani ve başa çıkılmaz” olmalıdır (Değdaş, 2018: 32).

Günümüze gelinecek olursa, güncel silahlı çatışmaların niteliğine bakıldığında, değişen teknolojik ve yapısal parametrelerle silahlı saldırı kavramına yüklenen anlamın da değiştiği görülmektedir. Yıkıcı ve geri dönülemez etkilerinin had safhada olduğu silahlar, silahlı çatışma arenasına çıkmış olup, bu nitelikteki silahların kullanılmasının beklenmeyerek kullanılma ihtimalinin de kontrol altına alınması, kitlesel yıkımlarla başa çıkabilmek adına elzem olmuştur. Kimyasal silahlar, biyolojik silahlar ve kitle imha silahları bu tür silahlara örnek gösterilebilecektir. Bunlardan, özellikle nükleer silahlarla ilgili olarak, Osirak Reaktörü'nün İsrail tarafından bombalanması karşısında BMGK'nin tutumu önemlidir. İsrail'in eyleminin önleyici meşru müdafaa kapsamında kaldığını savunmasına karşın, BMGK, İsrail'in bombalama eylemini kınayarak, önleyici meşru müdafaanın koşullarını sağlamadığını, “İsrail'in yakın tehdit bakımından kanıt gösteremediğini”, söylemiştir (Wood, 2013: 358). Bu ise öğretilerde, İsrail'in önleyici meşru müdafaa hakkının var olduğunun kabul edildiği ancak şartlarının gerçekleşmediği gerekçesiyle İsrail'in kınandığı görüşüne yol açmıştır (Aydın, t.y.: 59). Nükleer silahlar açısından önleyici meşru müdafaanın kabul görmemesinin önündeki “en büyük sorunun devletlerce desteklenmemesi” olduğu öğretilerde ifade edilmektedir (Shi, 2018: 8).

2.5. Önalıcı Meşru Müdafaa ve Bush Doktrini

Önalıcı meşru müdafaa, özellikle terörist gruplarla ve kitle imha silahları ile çevrili, tehdit dolu bir dünyada, barış ve güvenliğin korunması için benimsendiği iddia edilen Bush Doktrini'ne dayanmaktadır. Önalıcı meşru müdafaa, meşru müdafaa'nın sınırlarını daha da genişleterek mevcut bir silahlı saldırının ötesinde “saldırı şüphesinin veya varsayımının”, harekete geçmek için yeterli olduğunu savunmaktadır. Saldırı şüphesi ise tehdidi algılayan devlet tarafından ve bu devletin bakış açısına göre belirlenecektir.

Bush Doktrini, önalıcı meşru müdafaa'nın temelini 11 Eylül saldırılarına dayandırmakta, savaşın artık tarihteki gibi devletler arasında olmadığını, saldırıların doğrudan özgür Amerikan vatandaşının yaşam biçimini hedefine oturttuğunu ileri sürmektedir (Öğütçü, 2015: 59). Bush Doktrini, muhakkak saldırı bir yana, saldırı şüphesinin dahi meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanımına imkan tanınması sebebiyle eleştirilmektedir (Değdaş, 2018: 34). Ortada mevcut ya da gerçekleşmesi mutlak, yakın bir silahlı saldırı olmadığı için, tahmin üzerine saldırı gerçekleştirileceği, henüz gerçekleşmemiş bir saldırının niteliğini ve şiddetini tam olarak belirlemek mümkün olmadığı için, meşru müdafaya hâkim olan “orantılılık ilkesi”nin zedeleneceği söylenmektedir (Cohan, 2003: 289-290). Çünkü muhtemel bir saldırının boyutunu tespit etmek ve ona göre karşı atağa geçmek mümkün olmayacaktır. Bir ihtimal olan ve gerçekleşmemiş bir saldırıya karşı gerçekleştirilecek her meşru müdafaa fiilen orantısız olacaktır. Ancak öğretilerdeki bir görüşe göre, önalıcı meşru müdafaa BM Şartı m.51 kapsamında sayılmasa da devletlerin desteği, sürekli ve tekdüze uygulamasıyla milletlerarası teamül hukuku kuralı niteliğini kazanacak, aynı zamanda normlar hiyerarşisinde teamül kuralı milletlerarası antlaşma'nın üstünde yer aldığı için, taraf olsun olmasın tüm devletlere uygulanabilecektir. Yine aynı görüşe göre, 2003 Irak Savaşı ile önalıcı meşru müdafaa “uluslararası teamül hukuku alanına girmiştir” (Cohan, 2003: 356).

Önalıcı meşru müdafaa'nın, doktrinindeki başka bir görüşe göre, “silahlı gücü elinde tutan devletlerce Milletlerarası Hukuk mekanizmasından çok politik bir manevra aracı haline getirilmesi tehlikesi” mevcuttur (Aydın, t.y.: 13).

Bakıldığında, önalıcı meşru müdafaa, 2003 Irak Savaşı ile özdeşleşmiş olup, Irak Savaşı'nda Irak'ın biyolojik silahlar ürettiği ve naklettiği gerekçesiyle ABD'nin Irak'ı bombalaması ile öne çıkmıştır. Ancak sonrasında Irak'ın biyolojik silah üretmediği, kullanmadığı ve ABD'nin Irak'ı işgalinin bir “yalana dayandığı” ortaya çıkmıştır (BBC News, 2011). BM Şart m.51'de tanımlanan meşru müdafaa'nın sınırlarının mümkün olmayan ve BM'nin amaçlamadığı bir şekilde geniş yorumlanması ile meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirildiği ifade edilen ABD'nin Irak'ı işgali, sonrasında kavramın esnetilmesinin dayandığı gerekçelerin de doğru olmadığını ortaya çıkmasıyla,

milletlerarası hukukta bu kuruma duyulan güveni sarsmıştır. Putin de 24 Şubat 2022 tarihindeki Ukrayna işgalini başlatan konuşmasında bu noktaya değinmiştir.

“Bahsettiğim olayların dışında kalan en çarpıcı örnek, kuşkusuz ki hiçbir hukuki dayanağı olmayan Irak işgalidir. İşgalden önce, Irak'ta kitle imha silahlarının bulunduğuna ilişkin delillerin ABD'de mevcut olduğu gerekçe gösterilmiştir. Bu iddiayı kanıtlamak için, ABD Dışişleri Bakanı, beyaz pudra içeren bir şişeyi tüm dünyanın görebileceği şekilde elinde tutarak, uluslararası topluma bunun Irak'ta üretilmiş bir kimyasal silah olduğuna dair teminata bulunmuştur. Daha sonra bunların hepsinin uydurma ve düzmece olduğu, Irak'ta hiçbir kimyasal silah olmadığı ortaya çıkmıştır” (Serbestiyet, çev. 2022).

Görüldüğü üzere, devletlerin önalıcı meşru müdafaa için saldırı gerçekleştirileceğine dair sahte kanıtlar üretmesi ve bu sahte kanıtları kendi yayılmacı ve işgalci politikaları için kullanması, Milletlerarası Hukuk'a duyulan güveni ortadan kaldırmıştır. Devletlerin önalıcı meşru müdafaaı kabul etme ve teamül hukuku kuralı niteliği kazandıracak şekilde, sürekli ve tekdüze uygulama yönündeki çekinceleri, diğer devletlerin, siyasi çıkarları için saldırı tehdidini tek yanlı olarak yorumlamaları, hatta uydurma bir tehdit oluşturmaları sonucunda, uluslararası barış ve güvenliğin bozulmasına neden olma ihtimalleridir. Ayrıca, silahlı saldırının bu pratiği benimseyen devletlere yönelilmeyeceğinin, bir gün onların da sahte kanıtlar üretilerek, işgalci devletlerin hedefi haline gelmeyeceklerinin garantisi yoktur.

2.6. Kuvvet Kullanmanın Başka Bir Görünümü : İnsancıl Müdahale

İkinci Dünya Savaşı sonrası ulus devletlerin egemen eşitliğinin sağlandığı konjonktürde, vatandaş ve devlet karşı karşıya kalmış, vatandaşın hak ve özgürlüklerini devlete karşı koruyucu birtakım hukuki mekanizmalar benimsenmiştir. Ancak bunlar yeterli olmamış, devletin halkı üzerindeki yıkıcı etkisi kötü örneklerle kendisini göstermeye devam etmiştir. Egemen devletlerin ellerindeki silahlı güçlerin niteliğinin artması ve silah teknolojilerinin hızlı gelişimi, kitle imha silahlarını ve yığınlar üzerinde ezici etkiler doğuran diğer çeşitli silahları beraberinde getirmiştir. Bu durum, devlete karşı silahlı kuvvet alanında tamamıyla savunmasız olan halk için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Keza devletler, etnik veya dini ayrımcılık yahut muhalifleri yok etme gerekçeleriyle bu silahları kendi halkı üzerinde uygulamakta yahut soykırım gibi ağır insan hakkı ihlallerine sebebiyet vermektedir. Bu halde, bireylerin güçlü ve yıkıcı devletin egemenliğine terk edilmesi, temel hak ve özgürlükler ve dünya barışı üzerine kurulu uluslararası toplumda tepkiyle karşılanmıştır. Sonuç olarak, BM Şartı m.51 kapsamında meşru müdafaaın, ağır insan hakkı ihlalleri halinde söz konusu olup olmayacağı gündeme gelmiştir.

Uluslararası Adalet Divanı, 27 Haziran 1986 tarihli Nikaragua/Amerika Birleşik Devletleri Davası'nda "insan haklarının ihlali ve bunları güvence altına almak gerekçesiyle kuvvet kullanmanın meşru sayılmayacağını" öngörmüştür (Nicaragua vs. USA pp.195, akt. Gündüz, 2015: 156-163). Bu sebeple, BM Şartı bağlamında insancıl müdahalede yasal boşluk bulunduğu öğretilde dile getirilmekte olup, bununla birlikte BM Şartı öncesinde insancıl müdahalenin uygulandığı ancak BM Şartı ile birlikte BMGK'den insancıl müdahale için karar çıkarılması gerektiği, BMGK kararının insancıl müdahaleye hukukilik kazandıracığı ileri sürülmektedir (Jayakumar, 2012). Keza, BM Şartı m.2/4'ün bir istisnası BM Şartı m.51 kapsamında meşru müdafaa iken diğer bir istisnası da BM Şartı VII. Bölüm çerçevesinde BMGK'nin kuvvet kullanma kararı almasıdır. İnsancıl müdahalenin, meşru müdafaa kapsamında görülmesi mümkün değildir, çünkü bir devletin diğer bir devlete mevcut silahlı saldırısı yoktur. Aksine devlet kendi halkına karşı ağır insan hakkı ihlalleri gerçekleştirmektedir. Bu noktada, "insancıl müdahale kapsamında kuvvet kullanmanın meşru sayılabilmemesinin tek imkanı BM Şartı VII. Bölüm uyarınca BMGK'nin kuvvet kullanma kararı almasıdır" (Sak, 2015: 127).

Ancak, özellikle veto hakkı olan ülkelerin insan hakları ihlallerine sebebiyet vermesi ve bu sebeple BMGK kararının çıkarılamaması, BMGK kararı olmaksızın insancıl müdahalenin meşruluğunu sorgulamıştır. Özellikle Kosova'ya NATO müdahalesi BM Şartı VII. Bölüm uyarınca alınan bir karar olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Bunun üzerine bir görüş, "BMGK kararı olmaksızın insancıl müdahale kapsamında kuvvet kullanmanın meşru olduğunu, aciliyetin bulunması halinde Milletlerarası Hukuk'un diğer enstrümanlarına da başvurulduktan sonra müdahalenin hukuka aykırı sayılmayacağını" ifade etmiştir (Cassese, 2001: 23-24). Bu görüşü savunan başka yaklaşımlara göre, insancıl müdahale kapsamında kuvvet kullanılması, kuvvet kullanma yasağına aykırı değildir. Aksine egemen devletin Milletlerarası Hukuk'tan doğan, insan hak ve özgürlüklerine saygı yükümlülüklerine uygun olarak, halkı üzerinde egemenliğini sürdürmesi gerekmektedir. Devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlıklarına ancak bu şekilde saygı duyulabilir. Bu nedenle insancıl müdahale, kuvvet kullanma yasağını tamamlamaktadır.

Bu görüşü destekleyici ikinci bir yaklaşım ise, "BM Şartı m.2/4'ün sürekli ihlal edilmesinden artık uygulanma alanı kalmadığını" savunmaktadır (Frank, 1970: 810). Üçüncü yaklaşıma göre ise, normatif dünyadaki değişim önceden hukuka aykırı olanı hukuka uygun hale getirmektedir (Evans & Sahnoun, 2002:102) Keza, normatif dünya insan haklarının devlet egemenliğine bırakılmaksızın korunması şeklinde değişmiştir (Hurd, 2011: 302). Ancak karşıt görüşe göre, "BM Şartı m.2/4'ün istisnaları sayılmış olup hiçbir şekilde genişletilemeyecektir" (Wedgwood, 1999: 828). BMGK kararı olmaksızın insancıl müdahale uygulanması, güncel bir çatışma olan, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin de gerekçesini oluşturduğu için önemlidir.

3. RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI'NIN KUVVET KULLANMA YASAĞI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Putin, yukarıda da belirtildiği üzere Ukrayna'yı işgalinin gerekçesi olarak, "Donbass'taki Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri'ndeki Rusların Ukraynalılar tarafından soykırıma varan ağır insan hakkı ihlallerine uğradığını, Rusya tarafından tanınan Donbass Cumhuriyetleri tarafından Rusya'dan yardım istendiğini, Rusya Federasyon Konseyi'nin izniyle ve Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan ve 22 Şubat'ta Federal Meclis'te onaylanan dostluk ve karşılıklı yardım anlaşmalarının ışığında, BM Şartı m.51 çerçevesinde kolektif meşru müdafaa gerçekleştirdiklerini" ifade etmiştir (Serbestiyet, çev. 2022). 21 Şubat 2022'de imzalanan ve 22 Şubat 2022'de Rusya Federal Meclisi'nde onaylanan Rusya Federasyonu ve Donetsk Halkları Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşma sı'nın 'Sınır ve Güvenlik' başlıklı maddesi "Akit Tarafların güvenliğini ve ayrıca barış ve istikrarı sağlamak amacıyla, Akit Taraflardan herhangi biri diğer Akit Tarafa, kendi topraklarında askeri altyapılarını (tesislerini) inşa etme, kullanma ve iyileştirme hakkını verecektir" demekte, her iki ülkenin de barış ve istikrar amacıyla askeri yardımlaşmada bulunacağını altını çizmektedir (TASS, 2022). Bununla birlikte, Putin gerekçe olarak, "NATO'nun doğuya doğru bir santim bile genişlememe sözü verdiğini" ancak Rusya karşıtı silahlanmaya Soğuk Savaş'tan bu yana hala devam ettiğini de ifade etmiştir. NATO nezdindeki "Rusya karşıtı silahlanmanın, Ukrayna aracılığıyla bölgeye çekildiğini", bu duruma sessiz kalamayacaklarını belirtmiştir (Serbestiyet, çev. 2022). Özellikle, Batı devletleri ile Rusya arasındaki enerji alışverişinin Ukrayna üzerinden sağlandığı, bu sebeple Ukrayna'nın Batı devletleri ile arasındaki diplomatik ilişkilerin Rusya tarafından kontrol edilmek istendiği dikkate alındığında NATO üyeliği gibi Rusya karşıtı bir ilişki konusunda Rusya'nın ne kadar hassas davranabileceği göz önünde tutulmalıdır (Ultan & Saygın, 2022: 97).

Bakıldığında, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin temelinde, Rusya'nın, Ukrayna'daki Donbass Cumhuriyetleri'nde Rusların Ukraynalılar tarafından soykırıma varan ağır insan hakkı ihlallerine uğraması ve Rusya-Ukrayna sınırında Rusya karşıtı silahlanma sebepleriyle Donbass'taki Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri lehine BM Şartı m.51 uyarınca kolektif meşru müdafaa hakkı kullanması yatmaktadır. Öncelikle, Rusya'nın Donbass'taki Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri lehine BM Şartı m.51 uyarınca kolektif meşru müdafaaada bulunup bulunamayacağı şekli olarak incelenmelidir. Bireysel yahut kolektif meşru müdafaa hakkı, BM Şartı m.51 istisnası kapsamında yalnızca Üye Devletlere tanınmıştır. Dolayısıyla, Ukrayna'daki Donbass Cumhuriyetlerinin içlerindeki Rus nüfusa karşı soykırıma varan ağır insan hakları ihlalleri karşısında, BM Şartı m.51 kapsamında meşru müdafaa hakkına başvurmaları, BM Şartı'na taraf olmaları ile mümkündür. Ancak, meşru müdafaa uluslararası teamül hukuku kapsamında değerlendirildiği için BM'ye taraf olsun olmasın tüm devletler tarafından kullanılabilir.

Kolektif meşru müdafaya ancak bir devlet lehine başvurulabilecektir. Bunun yanında Donbass Cumhuriyetleri'nin Rusya tarafından tanınmaları sonucu devlet sayılıp sayılmayacakları Milletlerarası Hukuk'un başka bir tartışma konusudur. Devletlerin tanınmasına ilişkin kurucu teoriye göre, devletlerin tanınması diğer devletlerce onaylanması, bu devletin varlığına rıza gösterilmesidir. Ancak günümüzde, bir devletin/siyasi oluşumun dünyadaki tüm devletlerce tanınması, siyasi yahut kültürel sebeplerle mümkün olamamaktadır. Diğer yandan, açıklayıcı teori ise, devletlerin daimi bir nüfus, belirli bir toprak parçası, hükümet, diğer devletlerle ilişki kurabilme yeteneklerinin bulunması halinde, diğer devletlerin onayına ihtiyaç duyulmadan, devlet sayılmasını savunmaktadır. Kurucu teorinin eksiklerine rağmen daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu minvalde, Donbass Cumhuriyetleri'nin devlet niteliği kurucu teoriye göre, uluslararası toplum üyelerince tanınması ve onaylanması ile sağlanacak olup, Rusya'nın tanınması onu devlet yapabilecektir. Öyle ki esasında Milletlerarası Hukukun bütün üyelerince tanınma aransa da bu çoğu devlet için gerçekleşebilmiş değildir, bu sebeple Donbass Cumhuriyetleri de kurucu teoriye göre devlet kabul edilebilir. (Kıran, 2017: 935-936) Bununla birlikte, doktrinde başka bir görüşe göre, Rusya'nın Donbass Cumhuriyetleri'ni devlet olarak tanınması, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi hakkını ihlal etmektedir ve milletlerarası hukuka aykırıdır (Ermochenko, 2022).

Rusya tarafından kolektif meşru müdafanın gerçekleştirilmesi usulüne gelindiğinde, kolektif meşru müdafaa, bireysel meşru müdafadan farklı olarak, BM Şartı m.2/1'de tanımlanan "üye devletlerin egemen eşitliği ilkesi" gereğince yalnızca saldırıya uğrayan devletin çağrısı üzerine yahut devletler arasında bu konuda bir antlaşma bulunması halinde gerçekleştirilebilecektir. Keza, BM Şartı m.2/1, "Örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur" demektedir. Başka bir deyişle bir devletin saldırıya uğraması halinde diğer bir üye devlet her ne kadar saldırıya uğrayan devlete yardım amacı taşısa da bu saldırıyı durdurmak amacıyla doğrudan ve kendiliğinden müdahale edemeyecektir. Zira, kolektif meşru müdafaa bir yükümlülük değil, bir hak olarak tanımlanmıştır. "Ortak güvenliğin sağlanması prensibinin değil ortak hareket etme prensibinin kolektif meşru müdafaya hâkim olduğu öğretide kabul edilmekte, bunlarla ilgili olarak devletler arasında birlikte hareket etmeye ilişkin antlaşma bulunması yahut fiilen bir devletin diğer devletin askeri yardım çağrısına karşılık vermesi yeterli görünmektedir" (Kunz, 1947: 875). Bakıldığında, Rusya ve Donbass Cumhuriyetleri arasında da 22 Şubat 2022'de Rusya Federal Meclisi'nde onaylanan Rusya Federasyonu ve Donetsk Halkları Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşma sı adlı ikili bir antlaşma mevcuttur. Yukarıda belirtildiği üzere bu antlaşma nın 'Sınır ve Güvenlik' başlıklı maddesi "Akit Tarafların güvenliğini ve ayrıca barış ve istikrarı sağlamak amacıyla, Akit Taraflardan herhangi biri diğer Akit Tarafa, kendi topraklarında askeri altyapılarını (tesislerini) inşa etme, kullanma ve iyileştirme hakkını verecektir" demektedir (TASS, 2022). Bu noktada, Rusya'nın kolektif meşru müdafaa hakkını kullanmasında, BM Şartı m.2/1'de tanımlanan

“üye devletlerin egemen eşitliği” ilkesini Donbasss Cumhuriyetleri aleyhine ihlal ettiği söylenemeyecektir.

Bu noktada Rusya'nın BM Şartı m.51'de tanımlanan kolektif meşru müdafaa hakkını kullanmasında asıl sorun, Donbasss Cumhuriyetleri'nin bir devlet olarak sayılıp sayılmayacağına toplanmaktadır. Donbasss Cumhuriyetleri bir devlet kabul edilebilirse, Rusya'nın BM Şartı m.51 uyarınca kolektif meşru müdafaaya başvurma hakkı şeklen oluşmuş olacaktır, zira Donbasss Cumhuriyetleri 22 Şubat 2022'de Rusya Federal Meclisi'nde onaylanan Rusya Federasyonu ve Donetsk Halkları Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşma sı dolayısıyla güvenlik, barış ve istikrarı sağlamak amacıyla Rusya'nın askeri müdahalesine izin vermiştir. Ancak, Donbasss Cumhuriyetleri'nin devlet olarak kabul edilmesi, Ukrayna'nın BM Şartı m.2/4 ile korunan toprak bütünlüğüne ve BM Şartı m.2/1'de tanınan “üye devletlerin egemen eşitliği” ilkesine aykırı bir yorum olacaktır. Zira Rusya, Ukrayna devletinin topraklarında yer alan bir bölgeyi ayrı bir devlet olarak tanımakta, o topraklar üzerinde Ukrayna'nın egemenliğini reddetmektedir. Ancak, üye devletlerin toprakları üzerinde egemen olarak eşit oldukları göz önüne alındığında, Rusya'nın diğer bir üye devletin kendi toprağı üzerindeki egemenliği aleyhine yorum yapması milletlerarası hukuka aykırıdır. Bunun sonucu olarak Donbasss Cumhuriyetleri bir devlet olarak kabul edilemeyeceğinden Rusya'nın BM Şartı m.51 uyarınca kolektif meşru müdafaaya başvurabilmesi için devlet olarak Ukrayna'nın Rusya'ya bir çağrıda bulunması yahut iki devlet arasında bu konuda bir antlaşma bulunması gerekmektedir, ancak böyle bir çağrı ya da antlaşma mevcut değildir. Aynı zamanda doktrinde, milletlerarası hukuka aykırı bir şekilde tanınmanın Rusya'nın geliştirdiğı bir taktik olduğu, 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinin ardından bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanıdığı, Kırım'ın yeni liderleriyle antlaşmalar imzaladığı ifade edilmektedir (Green vd., 2022: 17-18). Ancak, bir diğer üye devletin egemen eşitliği ilkesinin aleyhine ancak devlet içerisindeki sömürge altındaki halklara kendi kaderini tayin hakkı verilmemesi ve bu halkların ağır insan hakkı ihlallerine uğraması halinde, bu halkların lehine olmak üzere yorum yapılabilecektir (Ermochenko, 2022). İlgili yorum da BM Şartı m.2/1'de tanınan üye devletlerin egemen eşitliği ilkesine aykırı bir yorum olduğu için, BM Şartı m.1/2'de tanımlanan kendi kaderini tayin hakkının kullanılmasının önündeki engellerin kaldırılması adına doktrinde çok az sayıda görüş tarafından kabul edilmekte olup, Ukrayna'daki Donbasss Cumhuriyetleri'ndeki halklar için böyle bir durum söz konusu da değildir.

Rusya'nın BM Şartı m.51 kapsamında kolektif meşru müdafaaya başvurması maddi açıdan değerlendirildiğinde, Rusya tarafından gerçekleştirilen kolektif meşru müdafaaya dayanak olarak sunulan iki gerekçe görülmektedir. Bunlardan birincisi, Rusya'nın Ukrayna'nın Donbasss Cumhuriyetleri'ndeki Rus nüfusa karşı ağır insan hakkı ihlalleri gerçekleştirmesi dolayısıyla kuvvet kullandığıdır. Yukarıda belirtildiğı üzere insan hakkı ihlalleri dolayısıyla kuvvet kullanılması insancıl müdahale kapsamında ele alınmakta olup, insancıl müdahale için BM Şartı Bölüm VII uyarınca, bir

BMGK kararı çıkarılması gereklidir. “Ukrayna’daki Rus nüfusa karşı ağır insan hakları ihlallerini tespit eden BMGK kararı bulunmadığı gibi” (Halhallı, 2022: 453), Rusya’nın BMGK’ye böyle bir başvurusu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yukarıda belirtildiği üzere, farklı görüşlere göre BMGK kararı olmaksızın insancıl müdahale mümkündür. BMGK’nin BM Şartı Bölüm VII kapsamında dünya barış ve güvenliğinin tehdit edildiğine karar vermedeki rolü, bir bakıma somut kanıtlara dayanan insan hakkı ihlallerini tespit etme görevi görmesinde yatar. Ancak, saldırı gerekçesi olarak öne sürülen, Ukrayna’daki ilgili insan hakkı ihlallerine ilişkin, Rusya tarafından kamuoyuna ya da BMGK’ye herhangi bir kanıt sunulmamıştır.

Bunun yanında, Rusya’nın ikinci gerekçesi “bir santim dahi genişlememe sözü veren” NATO’nun Ukrayna’ya doğru genişleme ve sınırlarını tehdit etme tehlikesine karşı bir önalıcı meşru müdafaa örneği olarak ilgili saldırıyı gerçekleştirdiği söylenebilir. Ancak önalıcı meşru müdafaa iddiası, yukarıda ifade edildiği üzere mevcut silahlı saldırıya değil, saldırı varsayımına dayanması ve BM Şartı m.51 güvencesini sağlayacak orantılılık ilkesini karşılamaması sebebiyle, çoğunluk görüşü tarafından kabul görmemektedir. Özellikle, uluslararası arenada önalıcı meşru müdafaa’nın kötüye kullanılması, bu kapsamda meşru müdafaa hakkının kullanılması suretiyle kuvvet kullanımına meşruiyet kazandırabilecek, sürekli ve tekdüze bir uygulama ile bir teamül kuralı gelişmesinde büyük bir engel oluşturmuştur. Doktrinel olarak önalıcı meşru müdafaa’nın, BM Şartı m.51’de meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanımı için çizdiği sınıra rağmen, milletlerarası hukukta kabul edilmesi söz konusu olabilse dahi, kuvvet kullanmanın orantılı ve gerekli olması gerekmektedir. Ancak, doktrinde ileri sürülen bir görüş tarafından da belirtildiği üzere Ukrayna’da meydana getirilen yıkım göz önüne alındığında Rusya’nın kuvvet kullanımı gerekli ve orantılı olarak nitelenemeyecek durumdadır (Green vd. 2022: 13). Rusya tarafından NATO’nun Rusya’ya gerçekleştireceği varsayılan saldırının boyutları da böyle bir saldırı somut olarak gerçekleşmediği için belirlenemeyecek olduğundan, orantılılık ve gereklilik ölçütleri objektif olarak değerlendirilemeyecektir.

Bu sebeplerle Rusya’nın Ukrayna’ya gerçekleştirdiği silahlı saldırı, milletlerarası hukukta bir dayanaktan yoksun olup hukuka aykırıdır.

4. SONUÇ

BM uygulamasının kuvvet kullanma yasağı kapsamında icra araçları bakımından en önemli eksiği şüphesiz, BMGK’nin, dünya barışı ve güvenliğinin bozulup bozulmadığına ilişkin tespit edebilmesine; tespiti halinde, silahlı kuvvet kullanımını gerektiren zorlayıcı tedbirler niteliğinde kararlar alabilmesine rağmen, bu kararları yerine getirecek bir BM askeri gücünün bulunmamasıdır.

BM Şartı m.43, “BM’nin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere, Güvenlik Konseyi’nin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, milletlerarası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey’in hizmetine sunmayı yüklenirler” demektedir.

Ancak BM'nin herhangi bir askeri gücü yoktur. Ülkelerin kendi çıkarları uyarınca BMGK kararlarına uyması veya uymaması, başka bir deyişle askeri yardım sağlaması yahut sağlamaması, kuvvet kullanma yasağının ihlali kapsamında BM'nin etkinliğini düşürmektedir. Ceza Hukuku anlamında, meşru müdafaa devletlerin emniyet kuvvetleri yani polis gücüyle halkın güvenliğini temel olarak sağlamakta, devletin korumasının yetersiz kaldığı durumda ve vatandaşına saldırıya katlanma yükümlülüğü getiremeyeceği için meşru müdafaa hakkı kabul edilmektedir. Milletlerarası Hukuk'a ilişkin en kritik nokta da bir BM silahlı kuvvetlerinin yokluğudur. Kaldı ki BMGK'nin kuvvet kullanma konusundaki tekeli de askeri gücünün varlığı ile anlamlı hale gelecektir. BM Şartı m.43'te de "üye devletlerin BM'ye askeri kuvvet tesis etmeleri gerektiği" öngörülmesine rağmen, bu maddenin gereği devletlerce yerine getirilmemiştir. (Gündüz, 2015: 143).

BM silahlı kuvvetlerinin varlığı, kuvvet kullanma yasağının etkin uygulanmasını sağlayabileceği gibi, insancıl müdahale konusunda da devletleri, diğer devletlerin yayılmacı çıkarlarına maruz bırakmadan, insan haklarının ihlalinin önlenmesini doğrudan gerçekleştirebilecek bir unsurdur.

Bununla birlikte, devletlerin çıkarlarının doğrudan devreye girdiği konularda, ilgili devlet ağır insan hakları ihlaline sebebiyet verse dahi, BMGK'nin 5 daimi üyesine tanınan veto hakkı, BM'nin amaçlarını gerçekleştirmesine vurulan en büyük sektelerdendir. "İkinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin barışı koruyacakları düşüncesiyle tanınmış bu ayrıcalık, artık anlamını yitirmiş ve kötüye kullanımlara yol açmıştır" (Frank, 1970: 809). Keza, BM Güvenlik Konseyi tarafından Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve "Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya bölgelerinin ilhakını kınayan karar taslağı Rusya tarafından veto edilmiştir" (Anadolu Ajansı, 2022).

Bu noktada, BM Şartı m.1 örgütün amacını uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması olarak belirtmiş, BM Şartı m.2'nin BM üyelerinin yol gösterici ilkeleri arasında 1. fıkrasında üye devletlerin egemen eşitliğini, 3. fıkrasında üyelerin anlaşmazlıklarını uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye atmayacak şekilde barışçıl yollarla çözmesi gerektiğini ve 4. fıkrasında üye devletlerin diğer bir üye devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı BM'nin amaçlarına aykırı şekilde kuvvet kullanmaktan kaçınmaları gerektiğini hüküm altına almıştır. Aynı şekilde BM'ye üyelik koşullarının düzenlendiği BM Şartı m.4'te "Şart'ın getirdiği yükümlülükleri kabul eden ve bunları yerine getirme konusunda yetenekli ve istekli olduklarına örgütçe hükmedilen tüm diğer barışsever devletlerin BM'ye üye olabilecekleri" hüküm altına alınmıştır. Barışsever olmanın üyelik koşulu olduğu göz önünde tutulmalıdır. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin ilgili BM Şartı maddelerini ihlal ettiği görülebilmektedir. Bunun yanında, BM Şartı m.27 ile BMGK 5 daimi üyesine tanınan veto hakkının BM Şartı ile getirilen bu madde ve ilkelere uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Ancak Rusya'nın veto hakkını milletlerarası hukuka aykırı davranışına BMGK tarafından müdahale edilmesini engellemek için kullandığı görülmektedir. BM Şartı m.39 gereğince "barışın tehdit

edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu tespit etme” görevi BMGK’ye aittir. Rusya’nın veto hakkını BM Şartı amaçlarına aykırı olarak kullanması, BMGK’ye yüklenen barışın tehdit edildiğini veya bozulduğunu tespit etme misyonunu da zedelemektedir. Zira, Rusya’nın Ukrayna’ya gerçekleştirdiği milletlerarası hukuka aykırı silahlı saldırı sonucu barışın bozulduğu açıktır, ancak Rusya’nın veto hakkını siyasi çıkarları için kullanması sebebiyle BMGK barışın bozulduğuna dair karar alamamaktadır.

Bunun yanında BM Genel Kurulu 2 Mart 2022’de aldığı kararla Rusya’nın Ukrayna’ya gerçekleştirdiği saldırıyı kınayarak, “Rusya’nın Donetsk ve Lughansk Cumhuriyetleri’ni tanıma kararının geçersiz olduğunu vurgulamış ve Rusya’yı bu kararı derhal ve koşulsuz olarak iptal etmeye” çağırıştır (Doğru, 2022). Bu ise BM sisteminin misyonunu gerçekleştirmeye yönelik attığı önemli adımlardan biri olarak kabul edilebilecektir. Ancak BMGK’nin rolü konusunda sorun olduğu görülmekte, öncelikle veto hakkına sahip olan daimi üyelerin BM Şartı’nca korunan değerlere ve misyonuna aykırı hareket etmesinin önüne geçilmelidir. Bu noktada, BM Şartı amaçlarına aykırı hareket eden üye devletler için üyelikten çıkarma bir çözüm önerisi olarak sunulabilecektir.

KAYNAKÇA

Acer, Y., & Kaya, İ. (2021). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akışoğlu, Ö. (2012, July 1). *Nikaragua Davası Işığında Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa*. MY UNIVERSITIES. <https://myuniversities.wordpress.com/2012/07/01/nikaragua-davasi-isinginda-uluslararasi-hukukta-mesru-mudafaa/> (22.10.2022)

Al Jazeera (2020, July 29). *Ukraine ceasefire violated more than 100 times within days: OSCE* <https://www.aljazeera.com/news/2020/7/29/ukraine-ceasefire-violated-more-than-100-times-within-days-osce> (22.10.2022)

Allen, J. (2022, February 23). *Putin says he is fighting a resurgence of Nazism. That's not true*. NBC News. <https://www.nbcnews.com/politics/politics-news/live-blog/russia-ukraine-conflict-live-updates-n1289655/ncrd1289673#blogHeader> (22.10.2022)

Anadolu Ajansı. (2022, September 30). *Rusya, Ukrayna'nın bazı bölgelerinin ilhakını kınayan BMGK taslağını veto etti*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukraynanin-bazi-bolgelerinin-ilhakini-kinayan-bmgk-taslagini-veto-etti/2699642> (22.10.2022)

Arnold, K. (2020, July 1). *“There is no Ukraine”*: Fact-Checking the Kremlin's Version of Ukrainian History. LSE Blogs. <https://blogs.lse.ac.uk/lseih/2020/07/01/there-is-no-ukraine-fact-checking-the-kremlins-version-of-ukrainian-history/> (22.10.2022)

- Aydın, A. B. (t.y.). *Uluslararası Hukukta Önleyici ve Önalcı Meşru Müdafaa Hakkı*. Hukuk Vakfı. https://www.hukukvakfi.org/files/ugd/6325d1_4c2bfce021e4479a9f8e9814439bb378.pdf (22.10.2022)
- BBC (2011, February 16). *Irak'ın biyolojik silahı var' diyen itirafçı: Yalan söyledim* https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/02/110216_iraqi_defactor (22.10.2022)
- BBC (2022, February 22). *Ukraine crisis: Vladimir Putin address fact-checked* <https://www.bbc.com/news/60477712> (22.10.2022)
- Beyoğlu, C. Ü. (2018). *Kuvvet kullanma yasağı kapsamında devletlerin bireysel meşru müdafaa hakkı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cassese, A. (2001). *International Law*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Charap, S., & Boston, S. (2022, January 21). *U.S. Military Aid to Ukraine: A Silver Bullet?* RAND Corporation. <https://www.rand.org/blog/2022/01/us-military-aid-to-ukraine-a-silver-bullet.html> (22.10.2022)
- Cohan, J. A. (2003). The Bush Doctrine and the Emerging Norm of Anticipatory Self-Defense in Customary International Law. *Pace International Law Review*, 15(2), 283-357.
- Coyer, C., & Charles, J. (2022, February 25). *Why Ukraine isn't a NATO member and why it can't join now*. Miami Herald. <https://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/article258774458.html> (22.10.2022)
- Davidoff, V. (2021, October 11). *Russia Shouldn't Negotiate With 'Vassal' Ukraine, Ex-President Medvedev Says*. The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2021/10/11/russia-shouldnt-negotiate-with-vassal-ukraine-ex-president-medvedev-says-a75263> (22.10.2022)
- Değdaş, U. C. (2018). Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(6), 21-40.
- Dilek, M. S. (2013, Bahar). Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı. *Uluslararası İlişkiler*, 10(37), 145-169.
- Doğru, İ. (2022, Mart 2). *BM Genel Kurulu Rusya'ya yönelik kınama karar tasarısını kabul etti*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-genel-kurulu-rusyaya-yonelik-kinama-karar-tasarisini-kabul-etti/2521442> (03.01.2023)
- Dojas, A. E. (2016). Legality of a Use of Force and the Practice of States. What Can Be Expected in the Next Two Decades? *Estudios Internacionales*, 48(183), 153-183.

- Ermochenko, A. (2022, February 28). *How Russia's Invasion of Ukraine Violates International Law*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/article/how-russias-invasion-ukraine-violates-international-law> (03.01.2023)
- Evans, G., & Sahnoun, M. (2002). The Responsibility to Protect. *Foreign Affairs* 81(6), 99-110
- France 24 (2022, February 16). *US accuses Moscow of creating Ukraine invasion pretext with 'genocide' claims..* <https://www.france24.com/en/live-news/20220216-us-accuses-moscow-of-creating-ukraine-invasion-pretext-with-genocide-claims> (22.10.2022)
- Frank, T. (1970). Who Killed Article 2(4)? or: Changing Norms Governing the Use of Force by States. *The American Journal of International Law*, 64(5), 809-837.
- Gray, C. (2013, 08 17). *The ICJ and the Use of Force*. SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2311217 (22.10.2022)
- Green, J. A., Henderson, C., ve Ruys, T. (2022). Russia's attack on Ukraine and the jus ad bellum. *Journal on the Use of Force and International Law*, 9(1), 4-30.
- Gündüz, A. (2015). *Milletlerarası Hukuk*. Ankara: Beta Yayıncılık.
- Halhallı, O. E. (2022). Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 442-464.
- Handerson, E. (2004). Article 2(4) of the United Nations Charter: whimsical ideal or binding legal obligation in relation to operation Iraqi Freedom? *Canterbury Law Review*, (10), 105-120.
- Hurd, I. (2011). Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World., *Ethics & International Affairs*, 25(3), 293-313.
- Jayakumar, K. (2012, February 6). *Humanitarian Intervention: A Legal Analysis*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2012/02/06/humanitarian-intervention-a-legal-analysis/> (22.10.2022)
- Kıran, A. (2017). Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 923-945.
- Kremlin (2021, 07 12) *Article by Vladimir Putin "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians"*. <https://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Kunz, J. L. (1947). Individual and Collective Self-Defense in Article 51 of the Charter of the United Nations. *The American Journal of International Law*, 41(4), 872-879.
- MacKinnon, M., & Trichur, R. (2021, December 21). *Putin warns of unspecified military response if U.S. and NATO continue 'aggressive line'*. The Globe and Mail.

<https://www.theglobeandmail.com/world/article-putin-warns-of-unspecified-military-response-if-us-and-nato-continue/> (22.10.2022)

Michel, C., & Strangio, S. (2015, June 19). *Pew Survey: Irredentism Alive and Well in Russia*. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2015/06/pew-survey-irredentism-alive-and-well-in-russia/> (22.10.2022)

NBC News (2022, February 24). *Putin using false 'Nazi' narrative to justify Russia's attack on Ukraine, experts say* <https://www.nbcnews.com/news/world/putin-claims-denazification-justify-russias-attack-ukraine-experts-say-rcna17537> (22.10.2022)

Öğütçü, B. (2015). *Meşru Müdafaa Hakkı Kapsamında Afganistan'a Yapılan Müdahalenin Hukuki Geçerliliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Perrigo, B. (2022, February 22). *How Putin's Denial of Ukraine's Statehood Rewrites History*. Time. <https://time.com/6150046/ukraine-statehood-russia-history-putin/> (22.10.2022)

Prokopenko, A. (2021, December 10). *Putin Says Conflict in Eastern Ukraine 'Looks Like Genocide'*. The Moscow Times. <https://www.themoscowtimes.com/2021/12/10/putin-says-conflict-in-eastern-ukraine-looks-like-genocide-a75780> (22.10.2022)

Ragozin, L. (2019, March 16). *Annexation of Crimea: A masterclass in political manipulation*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/3/16/annexation-of-crimea-a-masterclass-in-political-manipulation> (22.10.2022)

Reuters (2014, October 23). *Exclusive: Charred tanks in Ukraine point to Russian involvement*. <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-tanks-exclusive-idUSKCN0IC1GE20141023> (22.10.2022)

Reuters (2021, November 9) *France says Russia refused to hold ministerial meeting on Ukraine* <https://www.reuters.com/world/europe/france-says-russia-refused-hold-normandy-format-meeting-ukraine-2021-11-09/> (22.10.2022)

Reuters (2022, February 21). *Extracts from Putin's speech on Ukraine* <https://www.reuters.com/world/europe/extracts-putins-speech-ukraine-2022-02-21/> (22.10.2022)

Roth, A. (2021, December 7). *Putin's Ukraine rhetoric driven by distorted view of neighbour*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2021/dec/07/putins-ukraine-rhetoric-driven-by-distorted-view-of-neighbour> (22.10.2022)

Sak, Y. (2015, Kış). Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye'de Yaşanan ya da Yaşanacaklar için Dersler. *Uluslararası İlişkiler*, 11(44), 121-153.

- Serbestiyet (2022, February 27). *ÇEVİRİ | Putin'in Ulusa Sesleniş Konuşması: Geleneksel değerlerimizi yok etmeye çalıştılar* <https://serbestiyet.com/haberler/ceviri-putinin-ulusa-seslenis-konusmasi-geleneksel-degerlerimizi-yok-etmeye-calistilar-85581/> (22.10.2022)
- Shi, J. (2018). Prohibition of Use of Force in International Law. *Chinese Journal of International Law*, 17(1), 1-14.
- Snyder, T. (2022, January 18). *How to think about war in Ukraine - by Timothy Snyder*. Timothy Snyder | Substack. <https://snyder.substack.com/p/how-to-think-about-war-in-ukraine> (22.10.2022)
- Stanley, J. (2022, February 27). *The antisemitism animating Putin's claim to 'denazify' Ukraine | Jason Stanley*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/vladimir-putin-ukraine-attack-antisemitism-denazify> (22.10.2022)
- Sur, M. (2021). *Uluslararası Hukukun Esasları*. Ankara: Beta Basım Yayım.
- TASS (2022, Şubat 22). *State Duma ratifies treaties on friendship, cooperation, mutual assistance with DPR, LPR* <https://tass.com/politics/1408337> (30.12.2022)
- The Times (2020, September 15). *Why Putin's history essay requires a rewrite | Comment* <https://www.thetimes.co.uk/article/why-putins-history-essay-requires-a-rewrite-6nzjzbqjb> (22.10.2022)
- Tétrault, G., & Balmforth, T. (2021, December 17). *Russia demands NATO roll back from East Europe and stay out of Ukraine*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/russia-unveils-security-guarantees-says-western-response-not-encouraging-2021-12-17/> (22.10.2022)
- Tosun, F. (2009). Uluslararası Hukuk'ta "Kuvvet Kullanma ve Karışma" Kavramlarının Değişen Anlamı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 5(9), 89-118.
- Ultan, M.Ö., & Saygın,D. (2022). Avrupa Birliği-Rusya Enerji İlişkilerinde Azerbaycan Alternatifi. *bilig, no. 101*, 87-114.
- Vlasova, A. (2014, April 12). *Armed pro-Russian insurgents in Luhansk say they are ready for police raid - Apr. 12, 2014*. Kyiv Post. <https://www.kyivpost.com/content/ukraine/armed-pro-russian-insurgents-in-luhansk-say-they-are-ready-for-police-raid-343167.html> (22.10.2022)
- Walker, S., Grytsenko, O., & Ragozin, L. (2014, September 3). *Russian soldier: 'You're better clueless because the truth is horrible'*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/03/ukraine-soldier-youre-better-clueless-because-truth-horrible-moscow-ilovaysk> (22.10.2022)
- Wedgwood, R. (1999). NATO's Campaign in Yugoslavia. *The American Journal of International Law*, 93(4), 828-834.

Wood, M. (2013). International Law and the Use of Force: What Happens In Practice? *Indian Journal of International Law*, 53, 345-367.

Yılmaz, E. A., & Irk, O. (2015). Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma ve Meşru Müdafaa Sorunu. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 151-166.